

СЕКЦІЯ «МІЖКУЛЬТУРНА ТА ПРОФЕСІЙНА КОМУНІКАЦІЯ ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ»

УДК 811.111

Кравченко А.Г.

викл. каф. ІМПС ЗНТУ

ПОНЯТТЯ ДИСКУРСУ В ЛІНГВІСТИЦІ, ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА І ТИПОЛОГІЯ.

Дискурс – це міждисциплінарне поняття, що використовується в різноманітних гуманітарних дисциплінах. Окрім теоретичної лінгвістики, з дослідженням дискурсу пов'язані такі науки і напрямки: соціальна психологія, філософія, логіка, соціологія, літературознавство і семіотика, історіографія, теологія, юриспруденція, педагогіка, теорія та практика перекладу, комунікативні дослідження, політологія, соціолінгвістика, антропологія, комп'ютерна лінгвістика та штучний інтелект. Кожна з цих дисциплін визначає дискурс по-різному та розглядає окремі його аспекти. Природно, що деякі з них істотно вплинули на лінгвістичний дискурсивний аналіз.

З часів появи в сучасній науці термін «дискурс» інтерпретували по-різному, він набув широкого, навіть розпливчастого значення. Проаналізувавши наукові праці лінгвістів В.Г. Бобротько, В.З. Дем'яненко, Г.А. Орлова, Т. ван Дейка та Гай Кука ми бачимо, що не існує єдиної точки зору щодо визначення дискурсу.

Слово «discourse» походить від латинського 'discursus', що означає «розмова, мовлення». З позиції сучасних підходів дізнаємося: дискурс – це складне комунікативне явище, що включає крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори: знання про світ, думки, установки та цілі адресата, необхідні для розуміння тексту. Безперечно, поняття дискурсу характеризується параметрами завершеності, цілісності, тобто усіма властивостями тексту. Крім того, сьогодні існує тенденція розглядати дискурс як термін, що включає одночасно два компоненти: динамічний процес мовленнєвої діяльності та її результат у вигляді фіксованого тексту.

Сучасний американський дослідник Б. де Богранд зазначає, що: «мова – це теорія людського знання та досвіду (те, що люди знають для того, щоб говорити), а дискурс – це її практика (те, що люди говорять)». В своїй праці «Мова, дискурс та пізнання» вчений виділяє сім критерії, що характеризують як усний так і письмовий дискурс:

- Єдність – граматична залежність між частинами речення, що є важливим для його інтерпретації;

- Послідовність – певна послідовність, порядок стверджень, що пов'язані між собою за змістом;
- Намір – повідомлення має передаватися умисно та свідомо;
- Прийнятність – вказує на те, що продукт спілкування має задовольняти відповідати уявленням слухача;
- Інформативність – дискурс повинен містити нову інформацію;
- Ситуативність – важливе значення мають обставини, в яких відбувається комунікативний акт;
- Інтертекстуальність – посилення на так званий «світ поза рамками тексту» або уявлень та схем перекладача;

Типологія дискурсу є таким самим складним питанням як і спроба дати йому визначення або характеристику. Як комунікативний продукт дискурс поділяється на письмовий та усний. Це розмежування пов'язано із способом передачі інформації: в усному він акустичний, а в письмовому – візуальний. Письмовий дискурс є похідним від усного. Різниця в каналі чи способі передачі інформації має принципіальні важливі наслідки для процесів усного та письмового дискурсів. По-перше, в усному дискурсі породження і розуміння відбувається синхронізовано, а в письмовому – навпаки. Крім того, швидкість письма набагато повільніша від швидкості усного мовлення і тому, письмовий дискурс характеризується складнішою синтаксичною будовою речень, в той час як усний схильний до протилежного. Друга принципова різниця полягає в каналі передавання інформації, – наявність контакту між адресантом і адресатом в часі і просторі: в письмовому дискурсі такого контакту в нормі немає. До того ж в усному дискурсі має місце ситуація, в якій відбувається комунікативний акт, що зумовлює використання займенників 1-го та 2-го лица, залучаються емоції, використовуються жести й інші невербальні засоби. В письмовому дискурсі, навпаки, відбувається відділення адресанта і слухача від інформації, що описується в дискурсі. Це природно впливає на те, що тут частіше використовується пасивний стан. Письмовий дискурс розгортається тільки при наявності фізичного носія інформації (напр. папір). Автор тексту не завжди знає, хто має намір прочитати його текст, тому, логічно, що він не завжди має можливість врахувати всю специфіку очікувань читацької аудиторії. Читач (адресат) не може звернутися до автора з проханням пояснити якісь незрозумілі місця (крім випадків, коли є реальна можливість до нього звернутися), проте письмовий текст має чітку організацію, поділ на параграфи тощо. Текст можна прочитати в той час і в тому місці, в якому читач вважатиме за потрібне.

Із розвитком нових технологій з'явилися й інші види дискурсу: телефонна розмова, електронна пошта, спілкування за допомогою пейджерів, автовідповідача. Спілкування в режимі Chat є яскравим прикладом, в якому поєднуються письмовий і усний дискурс. Поряд з усним і письмовим дискурсом ще слід згадати інший різновид: уявну, де одна й та ж сама людина виступає і слухачем і тим, що говорить.

Більш чітку різницю між дискурсами можна визначити за допомогою жанру. Це поняття вперше використовувалося в літературознавстві для того, щоб розрізнити такі літературні твори, як новела, роман, повість, п'єса тощо.